

Motion till riksdagen 2007/08:U217

av **Gunilla Wahlén m.fl. (v)**

Lätta vapen

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stödja en global konvention rörande vapenöverföringar i den riktning som anges av ramverksfördraget rörande internationella vapenöverföringar, ”Arms Trade Treaty”.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om svensk ratificering av Förenta nationernas så kallade eldvapenprotokoll.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbättrad märkning och spårning av små och lätta vapen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om särskilda avgifter för överföringar av lätta vapen till och från Sverige.
5. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om hur de nya medel som tillkommer via avgifterna för import och export av små och lätta vapen ska förvaltas och fördelas.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utveckla en nationell strategi rörande små och lätta vapen.¹

¹ Yrkande 6 hänvisat till FöU.

Fel! Okänt namn på

2 Motivering

Den okontrollerade spridningen av små och lätta vapen, framför allt handeldvapen, är ett av vår tids största hot mot människors säkerhet. Till följd av denna spridning får varje år cirka 500 000 människor sätta livet till, vilket motsvarar ett utslocknat människoliv i minuten, varje dygn året runt. Enligt Förenta nationerna beräknas det finnas över 650 miljoner små och lätta vapen i världen. Det innebär ett vapen på var tionde person. 7–8 miljoner sådana vapen produceras årligen.

På global och internationell nivå är det främsta instrumentet för att förhindra och bekämpa den olagliga handeln med små och lätta vapen i alla dess former, Förenta nationernas handlingsplan från år 2001. Handlingsplanen är både ett stadfästande av tidigare antagna internationella instrument med bäring på bekämpandet av lätta vapens spridning, liksom det aviserar och uppmanar vidtagandet av ett flertal ytterligare åtgärder i detta ärende.

I juni och juli 2006 hölls en översynskonferens om FN:s handlingsplan. Konferensen slutade dessvärre utan antagande av något slut- eller uppföljningsdokument. Detta innebar att frågan hänsköts vidare till generalforsamlingens Förstakommitté.

Åtgärderna som föreslås i det följande äger därför ursprung i framför allt hur frågorna om små och lätta vapen dryftats med anledning av FN:s handlingsplan och hur de kommer att uppmärksammas i generalforsamlingen samt hur Sverige kan bidra till att stärka detta arbete, både internationellt och nationellt.

3 Konvention om internationella vapenöverföringar: ”Arms Trade Treaty”

FN:s handlingsplan inom små och lätta vapen inbegriper uttryckliga hänvisningar till gällande folkrättsliga bestämmelser och övriga internationella instrument med relevans för små och lätta vapen-problematiken. I de resolutioner som antagits till stöd för handlingsplanen liksom i själva handlingsplanen omnämns bl.a. FN-stadgan, aggressionsförbudet, vapenembargon antagna av FN:s säkerhetsråd samt regler om statsansvar och humanitärrättsliga förpliktelser. Det finns således en rad gällande folkrättsliga bestämmelser som äger relevans för internationella överföringar av små och lätta vapen.

Förslaget om en ”Framework Convention on International Arms Transfers”, ett ramverksfördrag rörande internationella vapenöverföringar, även känt som ”Arms Trade Treaty”, bygger på de rättsprinciper som FN:s handlingsplan hänvisar till. ”Arms Trade Treaty” stipulerar att varje internationell överföring ska vara tillståndspliktig. Vidare anger ”Arms Trade Treaty” vissa villkor för att en överföring ska kunna tillåtas, i korthet följande:

? Överföringen får inte stå i strid med uttryckliga folkrättsliga förbud mot vissa överföringar eller vissa vapen.

- ? Vapen får inte komma eller riskera att användas på ett sätt som strider mot FN-stadgan eller internationell humanitär rätt, kränka mänskliga rättigheter eller för att begå folkmord.
- ? Vid tillståndsprocessen bör man beakta överföringens effekt med avseende på framför allt hållbar utveckling och regional säkerhet. Därtill inbegriper "Arms Trade Treaty" en bestämmelse om upprättande av ett internationellt register för överföringar av små och lätta vapen.

Följaktligen är förslaget om ett "Arms Trade Treaty" i allt väsentligt en kodifiering av – åtminstone för Sverige – redan gällande folkrättsliga bestämmelser gällande vapenöverföringar till, från eller genom landet. De principer som kommer till uttryck i och genom ramverksfördraget är principer som Sverige anser vara juridiskt bindande och politiskt önskvärt att verka för.

FN:s generalförsamling antog den 6 december 2006 en resolution 61/89 som i praktiken innebär att de första stegen mot ett juridiskt bindande "Arms Trade Treaty" tas. Resolutionen som syftar till att undersöka förutsättningarna att få till stånd ett omfattande och effektivt internationellt regelverk för överföringar av konventionella vapen, fick mycket stort stöd. Resolutionen innebär i korthet att en expertgrupp ska utses senast år 2008 och att dessförinnan ska synpunkter från FN:s medlemsstater lämnas angående genomförbarheten, tillämpningsområdet och förslagen till parametrar hos ett sådant fördrag. I juni hade omkring 80 stater inkommit med sina synpunkter, däribland alla medlemsstater i EU.

Det är angeläget att Sverige på ett målmedvetet och bestämt sätt medverkar till att fördraget blir verklighet.

Sverige har hitintills hållit en tämligen låg politisk profil i denna fråga. Detta har varken varit påkallat eller legat i linje med vad som kunnat förväntas av Sverige. "Arms Trade Treaty" har nämligen mycket goda utsikter att bli en hörnsten i det globala arbetet för att minska antalet små och lätta vapen i omlopp och för att åstadkomma en ansvarsfull handel med dessa vapen. Vi efterlyser ett kraftfullare svenskt engagemang i frågan. Sverige bör uttrycka sitt stöd för "Arms Trade Treaty" och verka för att ett sådant avtal kommer till stånd. Sverige bör i sina bilaterala kontakter med andra länder understryka vikten av ett framtida fördrag och vikten av att många länder engagerar sig i detta arbete. Sverige bör också verka för att skrivningar i ett framtida fördrag blir så konkreta, specifika och operativa som möjligt, så att ett fördrag i praktiken förhindrar en oansvarsfull reglerad vapenöverföring. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4 Ratificering av Förenta nationernas eldvapenprotokoll

Förenta nationerna antog år 2001 ett protokoll mot den olagliga framställningen av och handeln med eldvapen m.m., vilket kompletterar FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. Protokollets bestämmel-

Fel! Okänt namn på

ser upptar huvudsakligen följande: kriminalisering av olaglig handel med eldvapen och ammunition, beslagtagande och förverkande av vapen, förande av vapenregister, märkning av vapen, förvaringskrav, dokumentkrav för export och import samt registrering av s.k. förmedlare eller mäklare ("brokers"). FN:s handlingsplan rörande små och lätta vapen betecknar därtill eldvapenprotokollet som ett viktigt kompletterande instrument till handlingsplanen samt anger därför som uttrycklig rekommendation att de länder som undertecknat protokollet också ratificerar det.

Sverige var som ordförandeland för EU under 2001 med om att förhandla fram eldvapenprotokollet och skrev för Sveriges del under detsamma den 10 januari 2002. Det är otillfredsställande att Sverige inte ratificerat protokollet ännu, flera år efter underskriften. Två skäl synes ha legat till grund för detta:

- ? Det har uppmärksammats att en EU-lagstiftning på området väntas och att i avvaktan på denna bör inte någon ratificering ske. Det måste emellertid antas att FN:s vapenprotokoll är förenlig med kommande EU-lagstiftning – och vice versa. Bland EU-länderna har nämligen Belgien, Bulgarien, Cypern, Estland, Holland, Lettland, Litauen, Polen, Rumänien, Slovakien och Slovenien ratificerat protokollet. Förutom Sverige har Europeiska gemenskaperna, Danmark, Finland, Grekland, Italien, Luxemburg, Portugal, Storbritannien, Tyskland och Österrike undertecknat protokollet. Således är elva EU-länder bundna av protokollet såsom parter, liksom tio EU-länder och Europeiska gemenskaperna har förbundit sig att inte motverka dess syfte, såsom undertecknare av protokollet. Därutöver kan fastslås att det under alla omständigheter skulle vara märkligt om de förestående EU-bestämmelserna vore mindre vittgående än de som upptas i FN:s vapenprotokoll.
- ? Det har framförts att vissa bestämmelser i den svenska vapenlagen inte levt upp till bestämmelserna i FN:s eldvapenprotokoll, närmare bestämt de som gäller in- och utförelse av skjutvapen till landet, varför protokollet inte kunnat ratificeras. Föregående riksmöte genomförde emellertid en rad skärpningar av den svenska vapenlagstiftningen, även i vad som avser regler för in- och utförelse av skjutvapen. Därmed har förutsättningarna skapats för att också på denna grund kunna ratificera protokollet.

Mot denna bakgrund ter sig en ratificering av FN:s eldvapenprotokoll som följdriktig, genomförbar och önskvärd. Det skulle bekräfta motiven bakom skärpningarna i den svenska vapenlagstiftningen, liksom ratificeringen skulle utgöra ett förväntat stöd från svenskt håll till FN-processen rörande små och lätta vapen. Sverige ska därför snarast ratificera FN:s eldvapenprotokoll. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Märkning och spårning

I FN:s handlingsplan för små och lätta vapen finns ett instrument för märkning och spårning av sådana vapen. Dessvärre uppvisar instrumentet ett flertal brister: det är inte juridiskt bindande, dess bestämmelser är mindre långtgående än motsvarande i FN:s eldvapenprotokoll och instrumentet innefattar inte märkning av ammunition. Sverige har tillsammans med övriga EU-länder och många andra länder och regioner påtalat dessa brister och försökt att bota dem.

För det första bör det införas ett lagstadgat krav på märkning av producerade, införda och utförda skjutvapen och ammunition. I dag gäller kravet på märkning enbart skjutvapen, och det uppställs ”indirekt” genom att Rikspolisstyrelsen inte tillåter försäljning av omärkta vapen. Frånvaron av ett lagstadgat krav om märkning av skjutvapen är, inte minst i ett internationellt perspektiv, en anomali. Det är rimligt och önskvärt att detta förhållande ändras.

För det andra bör rigorösa krav på märkning av ammunition upprätthållas. I några länder, bl.a. Brasilien, stämplas numera själva baksidan på patronhylsan, och flera andra länder överväger att införa denna metod. Sverige borde likaså kunna utreda möjligheterna att införa en sådan märkning av ammunition. Märkning av de logistiska förpackningarna där hylsorna bevaras är överlag inte någon effektiv metod för att hindra att ammunition hamnar i orätta händer.

För det tredje bör ett register införas över produktion, import, transitering och export av krigsmaterielklassade små och lätta vapen och deras ammunition. Ett dylikt register vore ett synnerligen värdefullt spårningsverktyg. Inte minst skulle det underlätta det internationella samarbete som krävs för att kontrollera spridningen av små och lätta vapen.

Sammantaget utgör samtliga dessa åtgärder beträffande märkning och spårning, centrala delar i varje kontrollsystem över små och lätta vapen. Det framstår som uppenbart och självklart att Sverige bör införa dem. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Särskilda villkor och ökad öppenhet avseende överföringar av små och lätta vapen

Som ett led i det internationella arbetet att stärka kontrollen över internationella överföringar av små och lätta vapen, innefattas också att vidta åtgärder i Sverige som matchar de globala eller internationella ambitionerna avseende kontrollsystemet. Överföringarna till, från och genom Sverige av små och lätta vapen är tämligen omfattande. Det är synnerligen angeläget att vinnlägga sig om att dessa överföringar sker på ett ansvarsfullt sätt, allra helst som Sverige är en betydande exportör av små och lätta vapen. I ljuset av detta föreslås följande åtgärder:

Fel! Okänt namn på

1. Möjligheterna bör utredas om att utöka krigsmaterielkategorierna med ytterligare en kategori avseende krigsmateriel för närstrid. Små och lätta vapen är de vapen som löper störst risk att hamna på avvägar och missbrukas.
2. Ett exportstopp bör införas för små och lätta vapen till länder där det förekommer barnsoldater. Små och lätta vapen kännetecknas bl.a. av att de är enkla att använda, varför t.ex. barn kan lära sig att bruka dem. Sådant bruk måste med eftertryck stävjas och motarbetas. Av detta skäl är det utomordentligt angeläget att Sverige upprätthåller en strikt position och inför exportstopp av små och lätta vapen till de länder där det förekommer barnsoldater.
3. Klara regler bör införas för import av små och lätta vapen. Enligt FN:s handlingsplan inom små och lätta vapen ska varje land upprätthålla ett effektivt system för sådan import. Koherenskravet å sin sida ger inte anledning att särskilja bedömningsgrunderna efter överföringstyp. Vare sig det är fråga om en överföring till, från eller genom Sverige bör denna vara kontrollerad, tillståndspliktig enligt lag och ske i överensstämmelse med principerna för den svenska utrikespolitiken. Det är därför centralt att utreda denna fråga om import av små och lätta vapen, särskilt med anledning av kommande riktlinjer för krigsmateriel.
4. Redovisningen av överföringar av små och lätta vapen bör ske på ett tydligare sätt. I dagsläget kan inte redovisningen sägas leva upp till de rekvisit som uppställs av FN:s handlingsplan inom små och lätta vapen. Redovisningen av överföringar av små och lätta vapen bör förbättras med följande åtgärder: mera avgränsade kategorier, uppgifter inte bara av värdet utan av det totala antalet små och lätta vapen som överförts samt uppgifter som rör alla typer av överföringar, alltså förutom export även import, transitering, produktion under licens och vidareexport av små och lätta vapen.
5. Ett nytt särskilt påslag/avgifter bör införas rörande internationella överföringar av små och lätta vapen till och från Sverige. Internationella överföringar av små och lätta vapen medför dessvärre att oerhört stora kostnader pådyvlas samhällen, nämligen när sådana vapen kommit på avvägar eller brukats på ett felaktigt sätt. Det är rimligt att de som bedriver internationell överföringsverksamhet får bidra till att bära kostnaderna för att denna tillåts, alldeles oavsett huruvida denna verksamhet är legal och det hos överföraren inte har funnits någon avsikt att vapnen ska missbrukas eller komma på avvägar, i Sverige eller utlandet. Ett ekonomiskt påslag för internalisering av dessa kostnader hos dem som bedriver överföringsverksamhet skulle nämligen skapa ett ekonomiskt incitament för att säkerställa att internationella överföringar av små och lätta vapen sker på ett ansvarsfullt sätt i samtliga led. Detta kan de juridiska regelverken och politiska påtryckningarna de facto inte tillgodose i dag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Svenska små och lätta vapen missbrukas och kommer på avvägar i utlandet, liksom små och lätta vapen som importeras till Sverige missbrukas och kommer på avvägar i landet. De nya medel som tillkommer via avgifterna för

import och export av små och lätta vapen ska avsättas för ändamål såsom freds- och konfliktforskning. Regeringen uppmanas att återkomma till riksdagen med ett förslag om hur dessa nya medel ska förvaltas och fördelas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Sammantaget skulle dessa åtgärder på ett omedelbart sätt stärka kontrollen över överföringar av små och lätta vapen till, från och genom Sverige. Åtgärderna tjänar det specifika syftet att uppmärksamma de särskilda villkor under vilka sådana överföringar lyder och hur detta bör ta sig uttryck med avseende på utformningen och tillämpningen av det svenska regelverket på området. Åtgärderna inskräper därför vikten av att överföringar av små och lätta vapen till, från och genom Sverige sker på ett ansvarsfullt sätt.

7 Nationell strategi rörande små och lätta vapen

Enligt FN:s handlingsplan inom små och lätta vapen, ska varje land utarbeta en nationell strategi för att gripa sig an frågor som rör små och lätta vapen. Fördelen med en sådan strategi är att den kan ta ett helhetsgrepp på dessa komplexa frågor, inte minst de tidigare nämnda. Om allmänheten och det civila samhället deltar i denna strategi, såsom FN:s handlingsplan rekommenderar, kan strategin därutöver tillförsäkras större genomslagskraft. Detta kan i sin tur främja en ansvarsfull hantering av skjutvapen och göra myndigheter och andra ansvariga uppmärksamma på aspekter och möjliga åtgärder som annars inte kommer till deras kännedom.

Sverige har dessvärre ännu inte antagit en nationell strategi enligt FN:s handlingsplan. En nationell strategi är tvivelsutan en möjlighet för Sverige att stärka sitt arbete med frågor som rör små och lätta vapen. Av dessa skäl bör riksdagen tillkännage för regeringen vad som anförs i motionen om att låta utarbeta en nationell strategi för hanteringen av frågor som rör små och lätta vapen.

Stockholm den 19 september 2007

Gunilla Wahlén (v)

Marianne Berg (v)

Lena Olsson (v)

Hans Linde (v)

Alice Åström (v)